

גמ' קידושין (לא) - בגדר מצות כיבוד אב ואם

רב דניאל שטיין

א. רמב"ן (שמות כ', י"ב) - הנה השלים כל מה שאנו חייבין בדברי הבורא בעצמו ובכבודו, וחזר לצוות אותנו בעניני הנבראים, והתחיל מן האב שהוא לתולדותיו כענין בורא משתתף ביצירה, כי השם אבינו הראשון, והמוליד אבינו האחרון, ולכך אמר במשנה תורה (דברים ה טז) כאשר צויתך בכבודי כן אנכי מצוך בכבוד המשתתף עמי ביצירתך.

ב. רמב"ם בפהמ"ש"נ פאה (פ"א מ"א) - כל המצות נחלקות חלוקה ראשונה לשנים, חלק במצות המיוחדות לאדם בעצמו בינו ובין ה' כגון הציצית והתפלים והשבת ועבודה זרה, וחלק במצות התלויות בתקינות יחסי בני אדם זה עם זה כגון האזהרה על הגניבה, והאונאה, והשנאה, והנטירה, והצווי לאהוב זה את זה, ושלא נרמה זה את זה, ושלא יעמוד אחד ממנו על נזק השני, ולכבד ההורים והחכמים שהם אבות הכל.

ג. ב"מ (לב) - תנו רבנן מנין שאם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר שלא ישמע לו שנאמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' כולכם חייבין בכבודי, טעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמרו, הא לאו הכי הוה אמינא, צייתא ליה, ואמאי, האי עשה והאי לא תעשה ועשה, ולא אתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה, איצטריך, סד"א, הואיל והוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום כו' הלכך לציית ליה קמ"ל דלא לשמע ליה. [שטמ"ק (ש) - והקשה מהר"ם דמאי פריך הא אמרינן לעיל דלא דחינן איסורא מקמי ממונא אם כן לית לן למידחי עשה דכיבוד מקמי השבת אבידה. ונראה לי דלעיל דהוי לא תעשה ועשה דוקא אמרינן דלא דחינן איסורא מקמי השבת. ועוד נראה לי וכו' דכיבוד אב חשיב נמי עשה דממונא].

ד. גמ' ב"מ (ל) - דתנו רבנן והתעלמת פעמים שאתה מתעלם, ופעמים שאי אתה מתעלם, הא כיצד, היה כהן והיא בבית הקברות וכו', פשיטא, האי עשה, והאי לא תעשה ועשה, ולא אתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה. ותו: לא דחינן איסורא מקמי ממונא.

ה. טור (יו"ד סי' ר"מ) - וכתב הרמ"ה דוקא דאית ליה לבן ממונא לאתזוני ביה ההוא יומא אבל אי לית ליה לא מיחייב לבטל ממלאכתו ולחזור על הפתחים וישמשו בשאר דברים שהשמש משמש בהן את רבו.

ו. תשו' הרשב"א (ח"א סי' תקכ"ד) - שאלת ממני אודיעך דעתי בהא דקי"ל האב שמחל על כבודו כבודו מחול אם נפטר הבן ממצות כבוד את אביו ואת אמך לגמרי ואם מכבד אותו הוי כמכבד אינש דעלמא או לא. תשובה נפטר הבן מן העונש אם לא כבוד אבל אכתי מצוה איכא.

ז. תשו' הרשב"א (ח"א סי' י"ח) - למה אין מברכין על המצות כולן כגון המלוה את חברו והטוען עמו וכיוצא בהן. תשובה וכו' אין מברכין על מצוה שאינה תלויה כולה ביד העושה, מפני שאפשר שלא יתמצא בה חברו ונמצא מעשה מתבטל וכו' וגמרינן מינה למורא וכבוד אב ואם ועמידה בפני רבו הואיל ואפשר למיעקריה להאי עשה דידהו שהרב שמחל על כבודו כבודו מחול.

ח. רמב"ם (פ"ו ממרים הי"א) - אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו.

ט. רמ"א (יו"ד סי' ש"מ סע' י"ח) - וי"א דאינו מחוייב לכבד אביו רשע, אא"כ עשה תשובה.

י. ח' הרשב"א ב"מ (שם ד"ה יכול) - איכא למידק פשיטא שלא ישמע לו שהרי אין לאביו כבוד כשאינו מחזיר וכיון שכן ליכא עשה כלל דנדחי, פי' בתוס' דהכא כשאמר לו אביו אל תחזיר אלא עסוק בכבודי להביא לי גוזלות או לשמשני.

יא. רמ"א (סי' ר"מ סע' כ"ה) - וכן אם האב מוחה בבן לישא איזו אשה שיחפוץ בה הבן, א"צ לשמוע אל האב.

יב. תשו' רע"א (סי' ס"ח) - ומעתה לענין קיום צוואת אביו י"ל דגוף ענין השמעת קול אביו ואמו הוא כמו נחת רוח שזהו נחת רוח להם שיקויים רצונם, ובהיפוך צער להם וכו' וע"כ דגם זה ענין כיבוד שנזהר בדבריהם ואפשר דהוא בכלל מורא שצריך לירא שלא לעבור על צוואתם.

יג. רבינו נסים גאון (הקדמה לש"ס) - והיאך יתכן לעונשן על דבר שלא נתחייבו בו ולא ניתן להם והלא יש להם להשיב כי אילו נצטוינו היינו עושים ואילו הוזהרנו היינו נזהרים ומקבלים כמו שקיבלו הם. והרי אנו פושטים אל תשובת הטענות ונאמר כי כל המצות שהן תלויות בהן בסברא ובאובנתא דליבא כבר הכל מתחייבים בהן מן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ ועליו ועל זרעו אחריו לדורי דורים.

יד. רמב"ם (פ"ה ממרים הי"א) - הגר אסור לקלל אביו העכו"ם ולהכותו ולא יבוזהו כדי שלא יאמרו באו מקדושה חמורה לקדושה קלה שהרי זה מבזה אביו, אלא נוהג בו מקצת כבוד.